

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

ŠkratMobil

*~ mobilna socialno
kulturna platforma ~*

Razvojna psihologija otrok in mladostnikov

Teoretične osnove razvojne psihologije

Zuzanna Kraskova, mag. psih.soc. pom.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Psihologija starogr. – psyche – duša, in logos –
govor

Definicija: Psihologija je znanstvena veda, ki
proučuje psihološke procese pri človeku;
duševnost, vedenje in osebnost, za razliko od
etologije, ki proučuje psihološke procese živali.
Povezavo med njima – primerjalna in
evolucijska psihologija.

Začetek: leto 1879 – Wilhelm Wundt osnoval prvi
laboratorij posvečen psihološkim raziskavam
(Nemčija, Leipzig).

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

GLAVNE PSIHOLOŠKE SMERI:

- **Strukturalizem** (nastanek v lingvistiki; preučuje miselne forme, s pomočjo katerih razumemo preučevan fenomen – J. Piaget)
- **Funkcionalizem** (razvil se je iz socialne antropologije. Načelo: Družbeni sistem in celotna družbena struktura tvorita funkcionalno enoto)
- **Behaviorizem** (vsa dejanja živih bitij, vključno z mišljenjem in čustvi, obravnava kot objektivne reakcije oz. vedenje)
- **Psihoanaliza** (metoda preučevanja psihičnih reakcij s psihičnim pristopom)
- **Geštalt teorija** (poudarja osebno odgovornost, osredotoča se na posameznikovo izkušnjo v tem trenutku)
- **Kognitivizem** (poudarja pomen človekovih mentalnih in spoznavnih procesov)
- **Humanistična psihologija in fenomenologija** (1. pozitivno doživljanje kot cilj bivanja, 2. veda o pojavih)

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Zgodnje obdobje psihologov:

- **William James** (analiza jaza; jaz je vse, kar človek ima za svoje – 2 vidika jaza: samopodoba in samospoštovanje. Predpogoj samozavedanja; razlikovati jaz od ne-jaza: konflikt med instinktom in pritiski okolja – izvor nastajanja jaza)
- **Hermann Ebbinghaus** (zčetnik raziskav o spominu: krivulja pozabljanja in krivulja spomina)
- **Ivan Pavlov** (pogojni refleksi: klasično pogojevanje na podlagi pogojnega dražljaja)
- **Sigmund Freud** (začetnik psihoanalize: metoda zdravljenja duševnih stisk s psihološkimi sredstvi)

Z razvojem psihologije kot znanosti se je razvila tudi razvojna psihologija, ki obravnava in preučuje dogajanja, vezana na modifikacijo in gotovost glede delovanja človekove psihe.

Velika večina sodobne psihologije temelji na kognitivnem konceptu, čeprav se je še vedno možno specializirati tudi iz drugih pristopov.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Z razvojem psihologije kot znanosti se je razvila razvojna psihologija, ki obravnava in preučuje dogajanja, vezana na modifikacijo in gotovost glede delovanja človekove psihe.

Največkrat omenjeni avtorji o razvoju človekove duševnosti so:

- Jean Piaget – Teorija spoznavnega razvoja
- Sigmund Freud – Teorija psihoseksualnega razvoja
- Erik Erikson – Teorija psihosocialnega razvoja

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Jean Piaget (1896-1980), švic. psiholog, naravoslovec

Teorija spoznavnega razvoja

Uvršča v nepovezane oziroma stopenjske teorije in je ena osnovnih teorij o razvoju mišljenja. Raziskuje, kako otrok dojema svet in kako razume čedalje bolj kompleksno znanje. Zanimalo ga je:

- kako otrok razmišlja,
- kdaj v biološkem času se začne zanimati in razumeti določena dejanja, znanja, stanja.
- kako se prek izkušenj pri otroku razvija spoznanje abstraktnih znanj.

Telesna dozorelost je pogoj za razvoj spoznavnega delovanja.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Razvoj mišljenja Piaget razlaga s tremi miselnimi nalogami:

- **miselna organizacija**, ki povezujejo spoznavne kompozicije,
- **adaptacija** (ki jo sestavljata *akomodacija* – gre za željo po razumevanju doživetega novega - in *asimilacija* – gre za spremembo obstoječega miselnega vzorca z ozirom na novo izkustvo, ki prilagaja ravnotežje med okoljem in miselno strukturo in
- **ekvilibracija**, ki uravnateži **asimilicijo in akomodacijo**

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Piaget je spoznavno teorijo razvrstil v sledeče stadije:

- **Zaznavno gibalna stopnja: (do 2. leta starosti) - dojemanje in razumevanje okolja prek gibalnih funkcij in zaznav**
- **Predoperativna stopnja: (od 2. do 6-7. leta starosti) - razvijanje in uporaba simbolov, besed, gest.**
- **Konkretnooperativna stopnja: (od 6-7- do 11-12. leta starosti) - logične sestave so na miselnem nivoju, zmožen reševati zadane naloge**
- **Formalnooperativna stopnja: (od 11-12. do 15. leta starosti) - abstraktno in hipotetično mišljenje, jezikovne in logične povezave**

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Sigmund Freud (1856-1939), avstrijski nevrolog in psiholog

Teorija psihoseksualnega razvoja

Zasnovana in definirana je na podlagi poročil in razlag pacientov o njihovi seksualnosti, ki jo je Freud opredeljeval že od razvoja pri dojenčkih in dalje skozi puberteto, mladostništvo in odraslost.

Na podlagi seksualnosti in agresivnih hotenj klientov je predpostavljala razvoj človekove osebnosti. Osebnost je na podlagi svojih raziskav opredelil s tremi členi:

- **ID** (ono), ki predstavlja človekovo biološko potrebo po zadovoljitvi različnih hotenj, in je podedovan z rojstvom, takoj po rojstvu tudi že deluje,
- **EGO** (jaz), ki je drugi del osebnosti in se začne razvijati od obdobja dojenčka ter predstavlja razumski del,
- **SUPEREGO** (nadjaz), ki opravlja nadzorno vlogo osebnosti in se razvija na podlagi otrokovega odnosa s starši.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Seksualne vzgibe v razvoju, ki jih je otrok prerazporejal na druge dele telesa je Freud pojmoval kot sledenje faz:

- **Oralni** psihosocialni razvoj traja do prvega leta, ko se otrok, iščoč zadovoljstvo, osredotoča na usta (sesanje), pozneje v otroštvu, tekom odraščanja in v odraslosti se ta želja po užitku, ki ni bila ustrezno izživeta v oralni dobi, izkazuje v obliki sesanja palca, grizenja, kajenja,
- **Analni** del psihosocialnega razvoja traja drugo in tretje leto življenja, ko malčki svoje telesne potrebe dosežejo z zadrževanjem ali izločanjem,
- **Falični** stadij traja med 3. in 6. letom, takrat otrok svojo pozornost usmerja na spodbujanje genitalnih delov telesa, takrat se pri dečkih dogaja ojdipov kompleks, pri deklicah pa elektrin, kar pomeni, da se pri otroku razvija seksualna želja, usmerjena na starša (deklice na očeta, dečki na mater).

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

- **Stadij latence** je obdobje, ko se pri otroku potisnejo v ozadje seksualne želje, a osebnost se razvija naprej.
- **Genitalni stadij** se zgodi v mladostništvu, takrat otrok svoj vzgib do naklonjenosti starša kompenzira z druženjem z vrstniki nasprotnega spola (intimno partnerstvo).

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Erik Erikson (1902-1994), nemško-ameriški razvojni psiholog;

Teorija psihosocialnega razvoja

Zasnovana je pod vplivom S. Freuda. Temelji na poudarku vpliva socialnih dejavnikov na razvoj.

Izpostavil je razvoj identitete. Erikson je opisal **osem stopenj** v univerzalnem zaporedju, brez ostrih mej. Prehod čez vsako stopnjo zahteva rešitev psihosocialne krize (glavni razvojni problem).

Neuspešne rešitve: razvojni zastoji, upočasnitve, nazadovanja, težave v kasnejših fazah. Značilnosti vsake stopnje so prisotne vse življenje, le v določenem obdobju so bolj izrazite.

Vsaka stopnja je poimenovana kot nasprotje ugodnega in neugodnega izida.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

1. Temeljno zaupanje/nezaupanje (1. leto)

- **Razvojna naloga:** razvoj zaupanja, da je svet zanesljiv, optimistični odnos do okolja.
- Pomembno:** zadovoljenost temeljnih potreb po navezanosti (Harlow) in ljubezni, pozitivne izkušnje, občutek zanesljivega in predvidljivega okolja.
- Neugodno:** nestalna in premajhna skrb.
- Posledica:** sumničav otrok, odklonilen odnos do ljudi, lahko tudi pretirana zaupljivost in naivnost.
- Socialno okolje:** mati

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

2. Avtonomnost/sram in dvom (2.-3. leto)

- Razvojna naloga:** razvoj samostojnosti – prične se zavedati, da ima možnost nadzora nad lastno aktivnostjo (obdobje prve trme, “ne”), uči se novih telesnih spretnostih prvih samostojnih opravil (oblačenje, hranjenje, pri Freudu – totalni trening).
- Pomembno:** spodbujanje, a tudi utemeljeno postavljanje mej (socializacija).
- Neugodno:** preveč ali premalo omejevanja in kritike.
- Posledica:** sram in dvom vase ali pa pretirana razvajenost, nedojemljivost za kritiko.
- Socialno okolje:** + oče.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

3. Inicijativnost/krivda (4.-5- leto)

- Razvojna naloga:** razvoj inicijativnosti, (zdrave) ambicioznosti, postavlja si cilje in jih tudi skuša uresničiti.
- Pomembno:** spodbujanje, hkrati usklajevanje z družbenimi normami.
- Neugodno:** preveč omejevanja (zasmehovanje, kritiziranje) ali premalo omejevanja.
- Posledica:** Občutja krivde in zavrtost v uveljavljanju ali pa pretirana razvajenost, neupoštevanje norm okolja.
- Socialno okolje:** + širša družina, sosesčina ("dvorišče"), vrtec.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

4. Delavnost/manjvrednost (6. – 11. leto)

- Razvojna naloga:** razvoj delavnosti, občutij kompetentnosti; v šoli razvija motivacijske značajske lastnosti (marljivost, vztrajnost ..), socialno področje: sodelovanje, upoštevanje pravil/avtoritet, šolske spretnost.
- Pomembno:** spodbujanje, potrjevanje, razvijanje močnih točk.
- Neugodno:** ponavljajoči se neuspehi pri delu in v odnosih z vrstniki, neprestano grajanje.
- Posledica:** nezadovoljstvo ob delu, pasivnost.
- Socialno okolje:** +šola (sošolci, učitelji).

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

5. Identiteta/zmedenost (12. – 18. leto)

-**Adolescenca** (lat. Adolescentia: mladost): prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo (od spolnega dozorevanja – pubertete do 18-21. leto (?))

Značilnost obdobja:

-velike spremembe **na telesnem področju**,

-razvoj **abstraktnega mišljenja** (Piaget),

-**težnja k neodvisnosti** (konflikt s starši ipd., razpetost med potrebo po osamosvojitvi in (vsaj) materialno neodvisnostjo,

-**modelno učenje**; primerjanje z vrstniki (vzorniki),

-**prijateljski odnosi** pomembnejši od staršev (potreba po pripadnosti skupini – oblikovanje vrednot, stališč in interesov; prijateljstva sprva znotraj skupin istega spola, nato tudi druženje z nasprotnim spolom,

-**Razvojna naloga**: oblikovanje identitete.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Identitetna kriza

- Težka vprašanja:** kdo sem, kam grem ...
- Iskanje samega sebe:** eksperimentiranje z različnimi vlogami, vedenjskimi vzorci, oblačili, pričeskami, filozofijami ...
- Jasna identiteta** – uspešna razrešitev krize: oblikovanje stališča, samopodoba in samospoštovanje na različnih področjih,
- Neugodno:** identitetna zmedenost: neorientiranost (ne veš, kaj bi), ciničen odnos, negativna identiteta (anti komformnost), privzeta identiteta (pretirana komformnost), prevzemanje nesprejemljivih vlog, medosebni konflikti, disocialno vedenje.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

6. Intimnost/izolacija (20-30 let)

-Zgodnja odraslost

-Križa intimnosti

-**Problem:** če ni oblikovana identiteta – ostaneš okupiran s Seboj, namesto da se odpreš zunanjemu svetu.

-**Ugodna rešitev:** dobri intimni odnosi na telesni, intelektualni in čustveni ravni, v romantičnih ali prijateljskih odnosih.

-**Neugodno:** strah pred globljimi odnosi, občutja osamljenosti.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

7. Ustvarjalnost/stagnacija (30-60 let)

- Zrela odraslost
- Ustvarjalnost na nekem področju
- Pomemben človekov prispevek k skupnosti, dobra opora mlajšim generacijam.
- Ugodno: občutek osebnostne rasti in napredovanja.
- Neugodno: občutja nepomembnosti in stagniranja (nekateri kompenzirajo z egoističnim delovanjem, vlaganjem energije samo v skrb zase).
- Križa srednjih let: čustvene težave, ponovni razmislek o ciljih in smislu.
- Staranje staršev: zavedanje minljivosti.

Filmska ilustracija: American Beauty, 1999

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

8. Integralnost/obup (po 60. letu)

- Upad v delovanju telesnih in zaznavno-gibalnih funkcij
- Izguba družinskih članov
- Krizna soočanja s koncem (iskanje smisla preživetega življenja)
- Ugodno: občutek izpolnjenost, samouresničnosti (izkustvena inteligentnost, Piaget: postformalno mišljenje – modrost.
- Neugodno: žalovanje nad izgubljenimi priložnostmi, razočaranje nad svetom in seboj, depresivnost, osamitev.

Filmska ilustracija: About Schmidt, 2002 (Gospod Schmidt)

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

**Leta ne prinesejo nujno modrosti, starost
pa zagotovo.**

Literatura:

- Zupančič, Maja. Marjanovič Umek, Ljubica. **Razvojna psihologija** (I, II, III, IV) ff razprave. Filozofska fakulteta. Ljubljana.